

Nye tall om ungdom

Minoritets elever i videregående opplæring: En økende andel fullfører, men utfordringene er fortsatt store

Liv Anne Støren

Det har vært mye fokus på den lave andelen av ungdom med innvandrerbakgrunn som fullfører videregående opplæring sammenliknet med andelen blant majoritetsungdom. Frafall fra videregående er bare en bit av forklaringen på dette. Det kan være like viktig å være oppmerksom på dem som ikke begynner i videregående. En annen faktor er at mange ungdommer med etnisk minoritetsbakgrunn er forsinket i opplæringsløpet. Det betyr blant annet at vi først mange år etter innføringen av Reform 94 kan se effekten av denne reformen for de forsinkede elevene. Nyere tall viser også at en økt andel av minoritets elevene fullfører.

Enkelte tall i en NIFU-rapport (Opheim og Støren 2001) som omhandler gangen gjennom videregående opplæring og overgang til høyere utdanning, forårsaket er rekke avisoppslag forrige år. Dette gjaldt tall som viste at det var svært lave andeler av ungdom med ikke-vestlig bakgrunn som i 1997 hadde fullført videregående opplæring. Et spørsmål vi stilte, var hvor mye tallene ville endre seg når vi fikk nyere tall og kunne se mer av effekten av Reform 94 blant de eldste ungdommene. Nedenfor gis noen svar.

Betegnelser

Vi skiller mellom vestlig og ikke-vestlig bakgrunn. Vestlige land vil si land i Vest-Europa, Nord-Amerika og Oseania. Ikke-vestlige er alle andre land. Betegnelsen «*førstegenerasjons innvandrere*» brukes om ungdom som er født utenfor Norge og med begge foreldre født utenfor Norge. Denne gruppen utgjør hele 86 prosent av 21-åringer med innvandrerbakgrunn; den andre gruppen, som vi kaller «*barn født i Norge med to utenlandsfødte foreldre*» eller «*barn av utenlandsfødte*», utgjør bare 14 prosent. Tidligere ble betegnelsen «*andregenerasjons innvandrere*» benyttet som den offisielle betegnelsen på personer født i Norge med innvandrerbakgrunn, for eksempel i statistikk fra Statistisk sentralbyrå (SSB). Etter en høringsrunde som SSB gjennomførte i fjor, er en nå endt opp med en lengre betegnelse som skal erstatte andregenerasjons-uttrykket, og det er en noe forkortet utgave av denne betegnelsen, «*barn av utenlandsfødte*», som brukes nedenfor. Begge disse betegnelseene erstatter vi av og til med uttrykket minoritetsungdom.

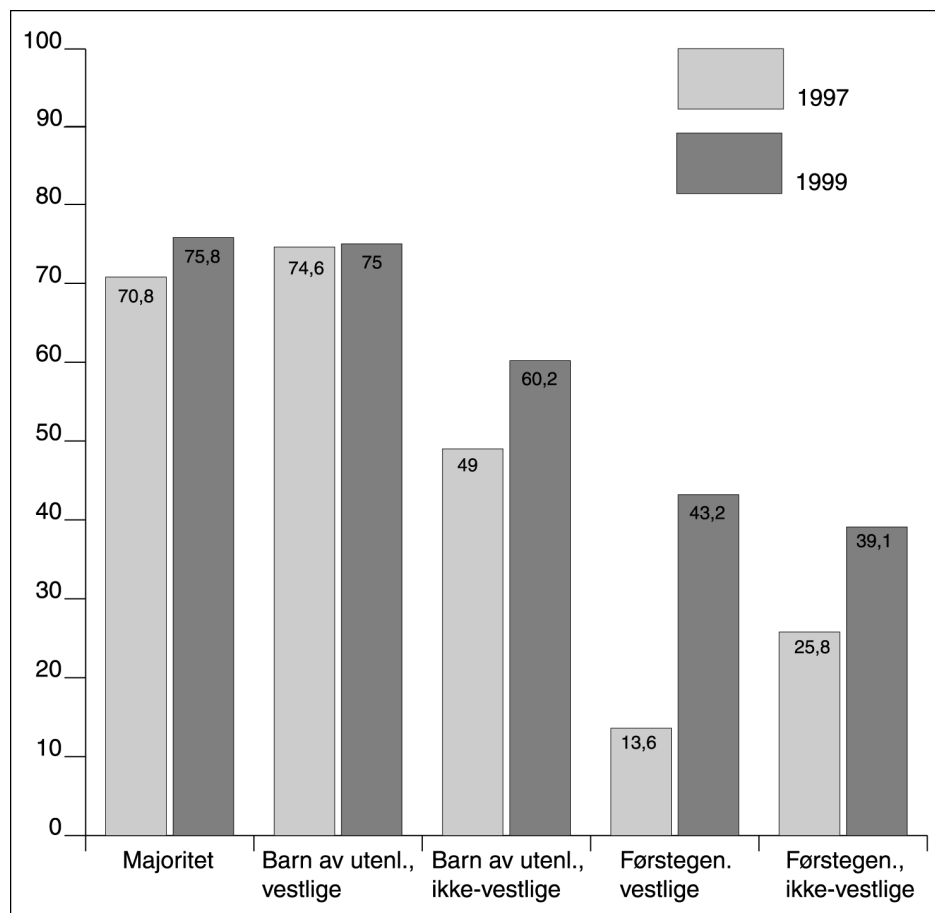
Andelen som har fullført videregående, gjelder personer som i SSBs statistikk er registrert med *fullført og bestått studie- eller yrkeskompetanse*. Mange har også oppnådd «kompetanse på lavere nivå», eller «delkompetanse». Disse er ikke medregnet her. Vi baserer oss på data innhentet til NIFU fra SSBs register over befolkningens høyeste fullførte utdanning.

Andel av kull som har fullført videregående

Vi nevnte innledningsvis at det var lave andeler av minoritetsungdom som i 1997 hadde fullført videregående. Figur 1 viser andeler for både 1997 og 1999. Av førstegenerasjons ikke-vestlige innvandrere som var 21 år i 1997, hadde bare 26 prosent fullført videregående opplæring. Tilsvarende andel av barn av utenlandsfødte med ikke-vestlig bakgrunn var 49 prosent, av majoritetsungdom 71 prosent og av barn av utenlandsfødte med vestlig bakgrunn 75 prosent. To år senere hadde andelene økt, se figur 1. Særlig var det relativt stor økning for ungdom med ikke-vestlig bakgrunn, til 39 prosent for 21 år gamle førstegenerasjons innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn. Andelene var fortsatt lave. Også blant førstegenerasjons 21-åringer med vestlig bakgrunn var det en svært lav andel som hadde fullført, men det hadde sin bakgrunn i at en spesielt høy andel av dem hadde bodd i Norge i svært kort tid. For eksempel hadde hele 76 prosent av de 21 år gamle vestlige innvandrerne som bodde i Norge 1999, kommet til landet i en alder av 19–21 år. Svært mange av disse hadde trolig videregående opplæring fra hjemlandet som ikke var registrert i Norge. Mange andre vestlige innvandrere tar trolig videregående

ende i hjemlandet. På grunn av disse spesielle forholdene omtaler vi nedenfor ikke tallene for førstegenerasjons innvandrere med *vestlig* bakgrunn.

Figur 1. Andel av 21-åringene i hhv. 1997 og 1999 med registrert fullført og bestått videregående opplæring.

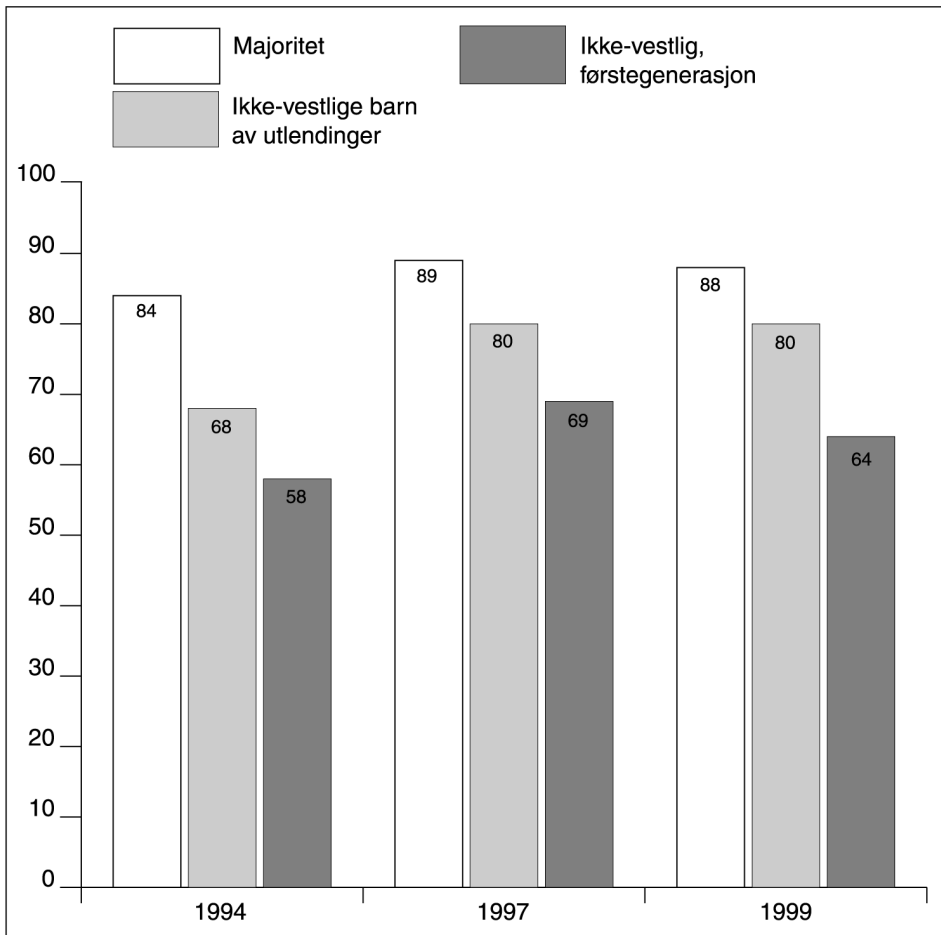
Vi ser i figur 1 på 21-åringene. Det gjør vi for blant annet å ha mulighet til å få med lærlingene, som etter to års læretid i bedrift har fullført med fag-/svennebrev. Disse kunne tidligst ha fullført i en alder av 20 år. Vi har også mulighet til å få med dem som har foretatt et omvalg eller hatt et ventear, og de som generelt er forsinket i opplæringsløpet, noe særlig mange innvandrer-elever naturlig nok er, i og med at mange er kommet tilflyttende i skolealder.

Økningen fra 1997 til 1999 som vi ser i figur 1, var ventet. Grunnen er at *rett til opplæring* betyr mye for progresjon og gjennomføring av videre-

gående opplæring (Støren mfl. 1998). De som var 21 år i 1999, hadde hatt rett til opplæring, mens de som var 21 år i 1997, ikke hadde hatt rett til opplæring. Som kjent ble Reform 94 innført i 1994 for dem som gikk ut av grunnskolen våren 1994, og de aller fleste av disse var født i 1978 og var altså 19 år i 1997 og 21 år i 1999¹.

En annen grunn til at økningen i andelen som hadde fullført var ventet, er at vi hadde sett en økning fra 1994 til 1997 i andelene av 16–18-åringene med ikke-vestlig bakgrunn som hadde *begynt* i videregående opplæring (Opheim og Støren 2001). Det ser vi også illustrert i figur 2, der vi følger utviklingen til 1999. Her ser vi spesielt på 18-åringene.

Figur 2. Andel av 18-åringene ulike år som var registrert i utdanning på videregående (eller høyere) nivå.

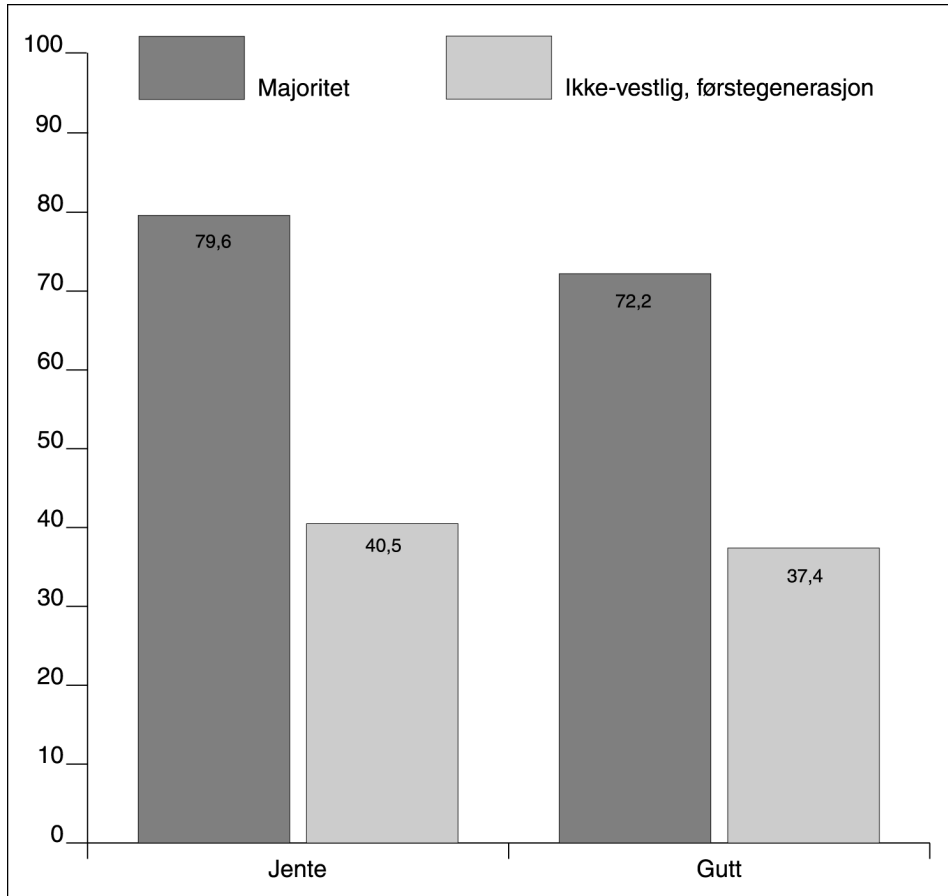
Økningen fra 1994 til 1997 i andel som *går i* videregående, er også i stor grad en effekt av Reform 94, og økningen var særlig stor blant minoritetslevnene. I 1994 hadde ikke 18-åringene rett til opplæring, men de som var 18 år i 1997, hadde det. Økningen i rekrutteringen synes imidlertid *ikke* å ha fortsatt *etter* 1997, verken blant minoritetslever eller majoritetslever.

Som vi ser, er andelen av dem som *går i* videregående opplæring på et eller annet nivå, mye høyere enn andelen av et gitt alderskull som *har fullført*; særlig er denne forskjellen stor når det gjelder minoritetslevnene. Dels kommer det av en del stryker; minoritetslevnene har gjennomsnittlig noe dårligere karakterer (Opheim og Støren 2001), dels kommer det av forsinkelser; minoritetslevnene trenger gjennomsnittlig noe lengre tid (Lødding 1998, Opheim og Støren 2001). Men viktigere enn at minoritetslever bruker lengre tid i videregående, er det at de ofte er eldre enn majoritetslevnene når de starter i videregående opplæring.

Kjønnsforskjeller

Det er mange som antar at det er færre jenter enn gutter med innvandrerbakgrunn som fullfører videregående opplæring. Slik er det ikke. Både blant minoritets- og majoritetsungdom er andelen som har fullført, høyest blant jentene. Kjønnsforskjellen er imidlertid ikke stor, og for øvrig størst i majoritetsgruppen. Forskjellen mellom gutter og jenter i andelen som fullfører videregående opplæring, kommer i stor grad av at flere gutter enn jenter velger yrkesfag, og på yrkesfag er progresjonen dårligere enn på allmennfag (Støren mfl. 1998)². Andelen som har fullført med full kompetanse i en alder av for eksempel 21–22 år, er lavere på yrkesfag (Grøgaard mfl. 2002), altså også når en tar hensyn til at det er vanligere på yrkesfag enn allmennfag med en viss forsinkelse, og at opplæringsløpet er ett år lengre på de fleste yrkesfagene.

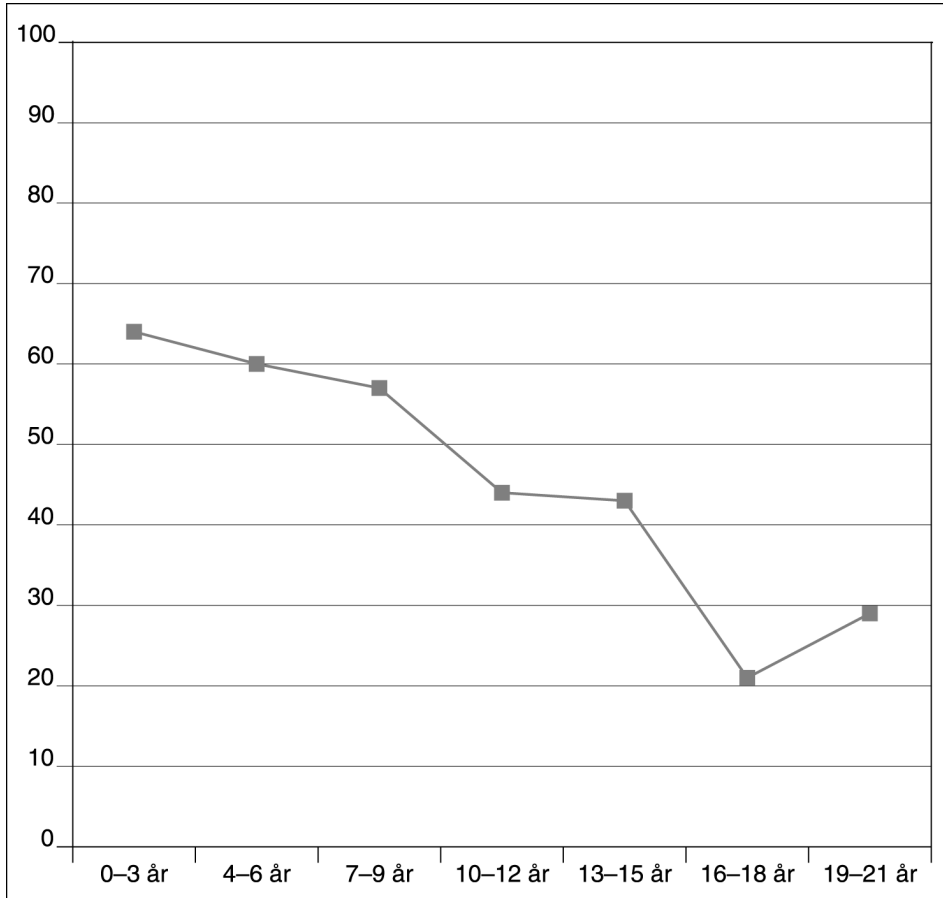
Figur 3. Andel jenter og gutter med fullført og bestått videregående opplæring blant 21-åringer i 1999.

Innvandringsalder og avbrutte skoleløp

Gjennomsnittsalder ved innvandring blant de 21 år gamle førstegenerasjons innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn var 14 år, og bare i underkant av 12 prosent av dem hadde kommet til Norge før de ble 6 år. Hvor lenge en har bodd i landet, har betydning for språkbeherskelse mv. Hvor gammel en var da en kom til Norge, viser seg også å bety mye for den senere skolegangen. Det framkommer av figur 4.

Figur 4. Andel 21-åring i 1999 med registrert fullført og bestått videregående opplæring etter alder ved innvandring. Førstegenerasjons innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn.

Figur 4 viser at det er en synkende andel med fullført videregående opplæring jo eldre en var ved innvandring, med ett unntak: Det er en økt andel med registrert fullført videregående opplæring blant dem som kom i 19-21-årsalder sammenliknet med dem som kom i 16-18-årsalder. Dette kan komme av at det var spesielt vanskelig å komme – og å ha avbrutt skoleløpet sitt – som 16-18-åring, men det kan også komme av at det er registrert en utenlandsk videregående opplæring for den eldste gruppen (19-21 år).

Årsaker til lav andel som har fullført videregående blant minoritetslevene

Noen viktige årsaker til at vi finner så store forskjeller mellom majoritetsungdom og minoritetsungdom i andel som har fullført videregående opplæring, er:

- Blant minoritetsungdom som starter i videregående, er det svakere progresjon og gjennomføring enn blant majoritetsgruppen, dels på grunn av svakere karakterer. Det er også høyere frafall til dels uavhengig av karakterer. Det er dermed også et spørsmål om hvor inkluderende skolemiljøet er (Opheim og Støren 2001). På den annen side øker andelen som fullfører når de får lengre tid på seg, slik at frafallet i løpet av videregående bare utgjør en del av forklaringen på de forskjeller vi ser i figur 1.
- Det er mange som har avbrutte opplæringsløp på grunn av migrasjon, fordi svært mange har kommet til Norge i skolealder. Dels kan dette trolig føre til at videre skolegang blir vanskelig (se figur 4), dels kan det medføre store forsinkelser som vi bare delvis har fått tatt hensyn til i tallene som er presentert i figur 1.
- Mange minoritetslever har ikke fullført grunnskolen. Fullført grunnskole, i Norge eller i utlandet, er en forutsetning for å kunne nyttiggjøre seg retten til videregående opplæring, rettigheter som etter år 2000 er utvidet (jf. St.meld. nr. 32 (1998–1999) og Ot.prp. nr. 44 (1999–2000)). I figur 2 ser vi at 64 prosent av 18-årige førstegenerasjons innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn var registrert i videregående opplæring i 1999. En viktig grunn til at det ikke var flere, er at mange ikke hadde fullført grunnskolen. I alt var 76 prosent av 18 år gamle førstegenerasjons innvandrere fra ikke-vestlige land registrert enten i videregående opplæring eller med fullført utdanning på grunnskolenivå (eller høyere), *hele 24 prosent var altså uten fullført grunnskole*, ifølge data fra SSB. Tilsvarende andel av 18-åringer med ikke-vestlig bakgrunn som var «barn av utenlandsfødte», var bare 5 prosent.

Utfordringer

Det er klart det er en hel rekke pedagogiske og andre utfordringer i det å øke integreringen og inkluderingen av minoritetslever i videregående opplæring, for ikke å snakke om utfordringene som ligger der tidligere i opplæringsløpet. Men det er også minst to andre utfordringer som peker seg ut:

- Hva skjer med de *nyankomne* barna og ungdommene? Hvor fort kommer de i gang med ordentlig opplæring?
- Gjøres det nok for å sikre at ungdommer over 16 år som er uten fullført grunnskole, får fullført denne? Denne rettigheten er nå lovfestet og er en plikt for kommunene. Oppfølgingstjenesten i videregående opplæring har ansvar for ungdom som ikke begynner i videregående etter grunnskolen, eller som avbryter videregående opplæring. Mye tyder på at den også bør få et ansvar for dem som er over 16 år og ikke har fullført grunnskolen.

Noter

1. Noen av dem som var 21 år i 1999, spesielt blant minoritetselvene, hadde gått ut av grunnskolen senere enn i 1994, og således fått rett til opplæring i en alder av 17 år eller mer.
2. Samtidig er det en stor forbedring i progresjonen på yrkesfag sammenliknet med tiden før reformen, og mange flere unge som får full yrkeskompetanse sammenliknet med tiden før reform 94 (Støren mfl. 1998).

Litteratur

- Grøgaard, Jens B., Eifred Markussen og Nina Sandberg (2002): *Seks år etter. Om kompetanseoppnåelse fra videregående opplæring og overgang til arbeid og høyere utdanning for det første Reform 94-kullet*. Rapport 3/2002. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Lødding, Berit (1998): *Gjennom videregående opplæring? Evaluering av Reform 94: Sluttrapport fra prosjektet Etniske minoriteter*. Rapport 19/98. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Opheim, Vibeke og Liv A. Støren (2001): *Innvandrerungdom og majoritetsungdom gjennom videregående til høyere utdanning. Utdanningsforløp, utdanningsaspirasjoner og realiserte utdanningsvalg*. Rapport 7/2001. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Ot.prp. nr. 44 (1999–2000): *Om lov om endringer i lov av 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) m.m.*
- St.meld. nr. 32 (1998–99): *Videregående opplæring*. Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.
- Støren, Liv A., Synnøve Skjersli og Per O. Aamodt (1998): *I mål? Evaluering av Reform 94: Sluttrapport fra NIFUs hovedprosjekt*. Rapport 18/98. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.